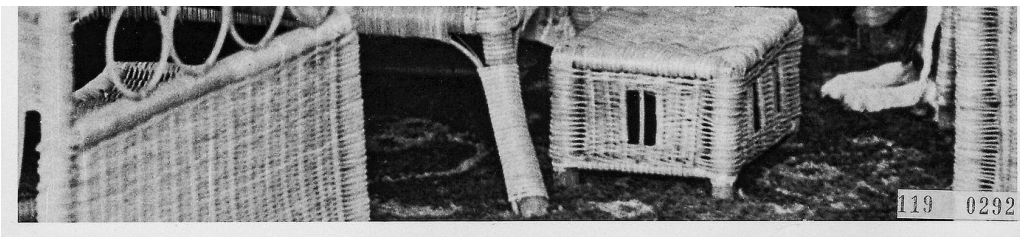

Profiel: Maria Dermoût

Je moet leren een trots meisje te zijn, rechtop!

De auteur Maria Dermoût – in 1888 geboren op Java, in 1962 overleden in Noordwijk – groeide op binnen de Europese elite van Indië, maar was verknocht aan het land met ál zijn bewoners. Niet politiek, maar weemoed kenmerkt haar romans.

Pamela Pattynama26 november 2025 – verschenen in **nr. 48**[Cadeau geven](#)[Delen](#)[Leeslijst](#)

Maria Dermoût op Java in 1906 - 'Ik heb het verleden nogal hevig doorleefd'

© Nationaal Archief

'Niet een man maar een vrouw kocht de prauw.' Zo luidt de beginzin van *De sirenen*, een van de postuum uitgegeven verhalen van Maria Dermoût. De zin suggereert dat het verhaal zich afspeelt in de Indische Archipel en dat er gemorreld zal worden aan de conventionele gendernormen. *De sirenen* draait inderdaad om een autonome vrouw die weigert een man te kopen en evenmin kinderen wenst, zoals gebruikelijk in haar cultuur. Zij zwerft over zee, op zoek naar een onbekend 'Vasteland' met een kat en Toeankoe Zus en Zo, een mooie scheepsjongen voor in bed. Tegen de wil van de vrouw zwemt de scheepsmaat elke middag naar grote zwarte zeekoeien met vrouwelijke borsten. Ze loeien, zegt de vrouw. Ze zingen, vindt de scheepsjongen, en hij kan het verleidelijke gezang niet weerstaan.

Midden in de Indische wereld van prauwen, sarongs en *kembang sepatoe* roept Dermoût de sirenen en de Europees-klassieke held Odysseus op. Met Zus en Zo loopt het minder goed af dan met Odysseus. De vrouw doodt hem ongemerkt waarna zij aan wal stapt met haar kat, die in een vurige tijger is veranderd. Ze gaan naar 'waar zij heen moesten'.

De sirenen is typerend voor veel van het werk van Maria Dermoût. Het is suggestief en raadselachtig. In een Indische omgeving duiken oude mythes op, evenals bekende tegenstellingen als Oost-West, vrouwen-mannen. De personages zijn 'van het land'. Er zit verlangen in, en moord. Ook draait de hele vertelling om een onverschrokken vrouw.

Maria Dermoût was een van de vele Indische auteurs die eigen herinneringen verwerkte in haar oeuvre. Ze werd in 1888 op Java geboren als Maria Ingerman en overleed in 1962 in Noordwijk. Haar vader was een in Indië gewortelde 'suikerlord'. Toen zij een half jaar was, stierf haar moeder. Haar jeugdliefde, naar wie zij altijd is blijven verlangen, bleef onbereikbaar. Op haar achttiende trouwde zij, erg vroeg, en kreeg een dochter en een zoon die in de oorlog overleed in een interneringskamp.

Haar man, Isaac Dermoût, doorliep een glansrijke carrière die werd bekroond met zijn benoeming tot president van het Hooggerechtshof te Batavia, het hoogste ambt mogelijk. Maria behoorde daarmee tot de Europese, witte elite van Indië. Maar haar stem, die ik heel verrassend tegenkwam op YouTube, heeft een onmiskenbaar Indisch timbre en ook aan het Indo uiterlijk van de schrijfster én dat van haar dochter is af te lezen dat er ergens Indonesisch 'bloed' in de familie moet zijn geslopen. Zelf heeft zij haar Indische afkomst nooit bevestigd noch ontkend.

Dermoûts ouders waren niet erg met haar begaan, ze was veel alleen en verbleef 'hier en daar en overal'. Ook als volwassene verhuisde ze veelvuldig en trok heen en weer tussen Nederland en de kolonie. Van 1910 tot 1914 woonde ze op de Molukken. De eilanden bleken een diepe bron van inspiratie voor Dermoûts latere verhalen. Helaas kampten zij en haar man met een slechte gezondheid en in 1933 vertrok Dermoût voorgoed naar Nederland.

Nederlands-Indië is voor de schrijfster altijd haar leefwereld gebleven, haar *imaginary homeland*. In *Geheim Indië: Het leven van Maria Dermoût 1888-1962* wijst biograaf Kester Freriks erop dat 'gemis' en afscheid haar leven tekenden. Volgens hem is haar werk ontstaan uit verlangen het verloren Indië

kerken. Volgens hem is haar werk ontstaan uit verhalen die vroeger maar niet voorbij te laten gaan. En ja, Dermoût heeft nooit geschreven over de

ingrijpende gebeurtenissen van daarna: de Japanse bezetting, de ‘repatriëring’ van Nederlanders, het uitroepen van de onafhankelijkheid, het ontstaan van de Republiek Indonesia: ‘Ik heb het verleden nogal hevig doorleefd. Daarom kan ik altijd maar over één onderwerp schrijven – die tijd, destijds, daarginds, en nooit over een onderwerp nu en hier’, stelde zij.

Dermoût begint in Indië met schrijven, maar debuteert pas op haar 63ste met *Nog pas gisteren* (1951), als ze alweer achttien jaar in Nederland woont. Voor de roman ontvangt zij twee prijzen. Desondanks krijgt ze nogal wat kritiek te verduren. Tot haar ongenoegen is haar ‘mooischrijverij’ en ‘nostalgie’ verweten, haar talent werd ‘ijl’ en beperkt bevonden en haar stijl bekritiseerd als ‘stuntelig, gekunsteld, onhandig’. De nestor van de Indische literatuur Rob Nieuwenhuys verwees haar later gepubliceerde verhalen zelfs naar de vuilnisbak. Niet iedereen weet raad met haar enigmatische vertelwijze. Dermoût schreef twee romans en 31, soms onaffe, korte verhalen. Hier bespreek ik haar twee romans.

Nog pas gisteren verschijnt midden in vernieuwing en straatruoer in kunst en literatuur. Zo trekt Cobra veel bekijks, vallen de Vijftigers de traditionele poëtica aan en debuteert Lucebert met zijn aanklacht tegen wat toen nog de ‘politieacties’ heette: Minnebrief aan onze gemartelde bruid Indonesia (1949). Uitgeverij Querido trekt zich niets aan van deze nieuwlichterij en kondigt Dermoûts eersteling aan als een nostalgisch *tempo doeloe*-verhaal over het verloren gegane paradijs waar ‘de haat niet regeerde’ en ‘stilte en diepe vrêe heersten’.

Nog pas gisteren is een terugblik. Door de kinderoogen van meisje Riek kijken we mee naar het koloniale universum dat Europeanen voor zichzelf hebben gecreëerd. De roman bevat heimwee opwekkende beelden van een Indië waar zij vanzelfsprekend aanwezig zijn. Maar Dermoûts keuze om een kind als verteller te kiezen, en niet, zoals gebruikelijk, een terugblikkende volwassene, tempert die vanzelfsprekendheid aanzienlijk. Riek hoort immers bij de Europeanen, maar staat als kind ook buiten hun volwassen wereld. Het gevolg van haar dubbele perspectief is dat wij enerzijds zicht krijgen op het leven van koloniale Europeanen, terwijl we tegelijkertijd, net als buitenbeentje Riek, de koloniale wereld vanaf een afstand bekijken.

Het veiligst voelt Riek zich onder de huisbedienden die zich, net als zij, aan de rand van de Europese wereld bevinden. Nog pas gisteren is een koloniale tekst – zo zijn alle Europeanen werkgevers en alle Indonesiërs bedienden – en toch doet Dermoût iets bijzonders met die traditionele opposities. Huisbedienden fungeren in de Indische literatuur meestal als exotisch behang en krijgen

zelden namen, laat staan diepgang of een behoorlijke portie spreekrecht. Dermoût doorbreekt die koloniale conventie en geeft de bedienden Oerip, Mangoen, Roos, Karto, Boeyoeng een naam, stem, aandacht.

De schrijfster liet herhaaldelijk weten dat de politiek haar niet interesseerde. Volgens Freriks leefde zij ‘buiten haar tijd’. Het is daarom opmerkelijk dat al in haar debuut koloniale uitbuiting en spanningen naar voren komen. De suikerrietvelden waarmee de Europeanen rijk worden en waarop de bevolking zwoegt, staan regelmatig in brand: ‘Niet zomaar een, bij ongeluk, maar telkens weer, de een na de ander, aangestoken!’ Riek hoort haar vader vloeken en beseft: ‘Zij komen om ons te vermoorden.’ Deze passage staat zo haaks op het paradijselijke beeld van ‘diepe vrêe’ dat veel lezers, inclusief ik, er eerst overheen hebben gelezen.

Ook subtieler heeft Dermoût koloniale praktijken in haar debuut verwerkt. In *Nog pas gisteren* is een serie incidenten met elkaar verbonden die tonen hoe kolonialisme zowel in het publieke als het persoonlijke domein doordringt. Het eerste incident gebeurt op een gezellig huwelijk van de koloniale elite

het eerste incident gebeurt op een gezellig huisje van de koloniale elite. Riek hoort hoe een Nederlandse arts genietend uitweidt over een sadistische foltering van vastgebonden inheemse soldaten. Volgens hem dient weekhartigheid nergens toe: 'Als je slaat, moet je goed slaan – net niet dood – zeg ik altijd.'

Het tweede incident vindt plaats in de adembenemend mooie tuin. Rieks tante Nancy kan het sadisme niet langer aanhoren en loopt de maanovergoten tuin in. Zij ondergaat de overweldigende schoonheid van de roerloze hoge bomen, de bedwelmende bloemengeur, het zuivere silhouet van een berg op de achtergrond. Daardoor beseft zij plotseling dat zo'n magnifieke tuin alleen met gewelddadigheid in het bezit van Europeanen kan zijn gekomen, en ook hoe makkelijk dat vergeten wordt: 'Alsof het lelijke mooi, het onvolmaakte volmaakt was geworden, en alle kwaad vergeven was.' Zij besluit 'goed' te zijn, geeft haar overspelige liefde voor Fred op en gaat terug naar haar saaie huwelijk. Niet lang daarna verdrinkt Fred in zee.

Het derde incident gaat om Boeyoeng, de Batakse bediende van Fred die buiten zichzelf van verdriet is om diens dood. Vergeleken met de tengere Javanen wordt de Batakker als grof, donker, plomp, erg 'lelijk' ervaren. Dermoût koos deze 'primitieveling' als verbeelding van het verdriet om Fred. Midden in de nacht schrikken familieleden en bedienden wakker. Buiten zit Boeyoeng en zingt de dodenzang: 'Uit zijn lichaam kwam een dof donker geluid, een wijs was er niet, het galmde zomaar op en neer, een paar tonen... de hele nacht wanhopig meewiegender met zijn wiegende lichaam.' De

woordeloze dodenzang van Boeyoeng troost zowel Europeanen als bedienden in hun rouw om Fred. De donkere, 'grofbesnaarde' Batakker Boeyoeng belichaamt op die manier emoties die alle mensen gemeen hebben, ongeacht kleur of afkomst.

Nog pas gisteren kon bij de publicatie in de jaren vijftig nog gezien worden als een nostalgisch verhaal over een voorbije era. Moeiteloos was over de passages van geweld en dreiging heen te lezen. Maar met het huidige postkoloniale bewustzijn, met name het besef dat Nederland de hele koloniale periode door excessief geweld heeft gebruikt, kan het weefsel van gelijktijdige weemoed en brute agressie lezers van nu moeilijk ontgaan. Hoe apolitiek ook, Dermoût verwijst in haar debuut wel degelijk naar het koloniale geweld dat het rijke leventje van Europeanen mogelijk maakte. En het meisje Riek, hoe jong ook, vertelt vanaf een afstandje, onversaagd, wat er is gebeurd.

Circa 1960

© Eddy Posthuma de Boer

In 1955 komt Dermoût's tweede roman uit, *De tienduizend dingen*. Het boek verwierf vooral internationaal bewonderaars en werd vertaald in het Duits, Engels, Spaans, Chinees, IJslands, Italiaans, Deens, Arabisch, Indonesisch en Frans, en in 2022 nog in het Afrikaans. *Time* selecteerde de Amerikaanse vertaling in 1958 als een van de beste boeken van het jaar. Hoewel kenners het boek rekenen tot het mooiste wat in het Nederlands is geschreven, bleef Maria Dermoût tamelijk onbekend.

De tienduizend dingen verschilt in opzet, thematiek en stijl aanzienlijk van haar debuut. *Nog pas gisteren* is een chronologisch, nogal strak verteld verhaal over een witte familie en hun bedienden. *De tienduizend dingen* bestaat uit schijnbaar losse vertelsels waarin niet alleen mensen maar ook voorwerpen, schelpen, het kwaad, juwelen, geesten, het voorbije, magische krachten, de vergankelijkheid, dans, hebzucht, zielskracht, wraak, stilgehouden liefde, grondeloos verdriet en troost een hoofdrol kunnen spelen.

Met *De tienduizend dingen* betreden we een magisch-spirituele en tegelijk realistische wereld waarin het 'oude, voorbijgegene' niet voorbij is, maar in het dagelijkse leven voortleeft; waarin de dood even belangwekkend is als het leven en gestorvenen onder ons blijven bestaan. Dermoût beschrijft al het levende en niet-levende in bezielde samenhang met elkaar, nergens sluiten traditionele tegenstellingen als heden-verleden, goed-kwaad elkaar uit en nooit neigt zij naar zweverigheid, pathetiek of exotisme. Integendeel, zij weet elke paradox op zo'n wonderlijk zintuigelijke manier te verbeelden (en te ontkrachten) dat mensen, dieren, planten, de zee, zelfs de meest 'onooglijke' dingen in één universum samen horen. Voor haar is een voorwerp geen dode stof, maar iets wat gebéurt, wat zielskracht heeft en troost biedt: 'Al deze dingen, en nog andere, en de hemel erbij, waren het eiland.' Haar liefde voor het meest onfraaie schelpje, onbenullige krabbetje en onnozele kwalletje heeft de schrijfster gemeen met de blinde natuurvorser Rumphius (1627-1702), wiens boeken vol 'schorrimorri' zij diep bewondert.

De tienduizend dingen opent met een oude, vervallen plantage waar vroeger kostbare specerijen werden geteeld. De 'thuyn' Kleyntjes is gelegen op een naamloos eiland dat alleen per prauw te bereiken is. De bezitters, Felicia en haar grootmoeder, beiden krachtige vrouwen, en Felicia's zoontje Himpies zijn de laatsten van een uitstervende wit-verindische familie. Van begin tot eind ademt de roman de vergankelijkheid van mensen en dingen, die toch altijd blijven bestaan: 'Wat was er over van alle glorie? (...) Een stilte als antwoord, een stilte van gelatenheid en verwachting tegelijk; van voorbij en niet voorbij.'

Het boek bestaat uit zes hoofdstukken waarvan de eerste twee en het laatste over de familie gaan. Ze omsluiten drie andere waarin ook een moord plaatsvindt. De hoofdstukken sluiten narratief noch chronologisch op elkaar aan en hangen toch samen vanwege de moorden, maar vooral door het enerverende spel met de tijd dat Dermoût speelt. Door veelvuldige echo's, herhalingen, vooruitwijzingen en opkomende herinneringen zijn ze losjes met elkaar verbonden. Regelmatig verwijzen herinneringen terug naar de geduchte geschiedenis van de Molukse eilanden. In de zestiende eeuw voeren Europese handelslui oostwaarts om het monopolie op kostbare Molukse specerijen als kruidnagel, seréh, nootmuskaat en foelie te verkrijgen. Ambon werd in 1513 'ontdekt' en veroverd door de Portugezen. De Nederlanders versloegen de Portugezen, moordden de bevolking van Banda uit, maakten mensen tot slaaf en namen de lucratieve specerijenhandel over.

Dit niet-voorbije verleden komt vooral in dingen en geesten naar boven. In de tuin liggen oude graven en fundamenten, de slavenbel hangt er nog en drie kleine spookmeisjes duiken telkens op, dochtertjes van een voormoeder die de mooie slavine liet martelen op wie haar man een oogje had.

Felicia is geboren op de tuin, reisde als kind naar Europa en trouwde daar met een knappe 'vreemdeling' die ervandoor ging met haar juwelen toen haar geld opdroogde en zij zwanger was. Zij kan niet anders dan terugkeren naar de familietuin waar de grootmoeder met haar 'geheime krachten' op haar wacht. Deze wijdt Felicia kordaat in de belevingswereld van de 'armoeiige' tuin in: 'Het genadeloze witte zonlicht en zo allerverschrikkelijkst ver weg – van alles en alles – en van iedereen.' Even kordaat maakt de kleindochter van de oude plantage een winstgevende modelboerderij en zij wordt rijk.

Maar in haar huist een eeuwige onrust. In terloopse zinnestukjes tussendoor laat de schrijfster steeds iets los over Felicia's levenslang pijnlijk volgehouden liefde voor haar trouweloze man. Naar buiten is zij kortaf, stuurs, door en door bazig. Zij kan hevig ontroerd raken door drie jonge schildpadden in zee om vervolgens met harde stem de stuurman van haar prauw ervan langs te geven. Strak bestiert zij het leven van haar zachtmoedige zoon: 'Eén ding: zij zou zorgen dat Himpies een behoorlijke opvoeding kreeg: wapens voor het leven – laarzen en sporen, een helm op het hoofd, een schild in de hand.' Zijn liefde voor een getrouwde vrouw wijst zij af, ze stuurt hem tegen zijn wil iarenlang

voor een geavanceerde techniek, hijzelf en zijn vader, tegen zijn wil, vertrekken naar Europa. Hij schikt zich, maar breekt uiteindelijk zijn studie medicijnen af om als militair terug te komen. Hij sneuvelt. Hij is vermoord, meent Felicia.

Eerdere gebeurtenissen in *De tienduizend dingen* verwijzen naar zijn tragische dood. Zo wist de vooruitziende grootmoeder dat Himpies geen uniform moest dragen. En dan is er de bibi, die de grootmoeder kruiden levert en net als zij

over magische krachten beschikt. Met haar 'glimmend zwarte ogen... als priemen zo scherp en tegelijkertijd dodelijk vermoeid' vormt de bibi een bedreiging. Felicia probeert zij te beïnvloeden met uit lijkisten opgedolven parels en ook Himpies hangt zij glanzende snoeren porcelana schelpen om. De grootmoeder ziet het gevaar en verbant de bibi van de tuin. Maar jaren later wordt Himpies gedood door de giftige pijl van een koppensneller, die getooid is met glanzende snoeren porcelana schelpen.

Standvastig blijven, pijn verduren, het kwaad onder ogen durven zien en kop op, dat is wat de grootmoeder Felicia als kind al voorhoudt: 'Je moet leren een trots meisje te zijn, kleindochter, rechtop! En niet om niets huilen.' Felicia is zwaar genoeg beproefd met ouders die niets om haar gaven, geen broers of zusters, verlaten door haar geliefde, de grootmoeder die ten slotte sterft, en dan ook nog haar jonge zoon, haar enig kind vermoord.

Dermoût verhaalt sober maar des te aangrijpender Felicia's tragiek. Toch ligt de meeslepende kracht van *De tienduizend dingen* niet zozeer in het verhaal zelf als wel in de pakkende wijze waarop Dermoût het verhaal vertelt. Die vertelwijze heeft de schrijfster afgekeken van mensen 'van het land': Indonesiërs en Indo-Europeanen onder wie de orale vertelkunst is ontstaan, meermalen bewijst zij *hormat* (eer) aan de vertelkunstenaars met wie zij opgroeit.

In het verhaal *De goede slang* (1963) bijvoorbeeld bewondert zij de haperende wijze waarop naaister Louisa vertelt: 'In korte woorden, telkens afgebroken... zinnen zijn het nauwelijks.' Van haar en anderen neemt Dermoût over hoe een sfeer bijna woordeloos, voelbaar kan worden gemaakt. Zij leert spanning opbouwen door te vertragen en weg te laten. Ze begint gedachtestreepjes en uitroepetekens midden in een zin te zetten. Soms spreken zelfs twee personages in één zin. Dan weer vertragen tussenzinnen even het verhaal – alsof de toehoorder nog snel iets moet weten om te kunnen begrijpen, of zij begint een zin die als het tegenovergestelde, of als vraag eindigt. Ook haar lange, bezwerende opsommingen, de veelvuldige herhalingen en pauzes, de afgebroken zinnen en vragen die in de lucht blijven hangen, herinneren aan de Indische, mondelinge verteltrant.

Dermoûts indirecte vertelstijl is onmiskenbaar geboren in Indië. Maar zoals *De sirenen* laat zien, leende zij ook weleens een klassiek-Europees element en paste dat in een Indische situatie in om zo een nieuw blikveld te openen. Dit Euraziatische mengprocedé is onopvallend vervat in *Constance en de matroos*, een van de drie moordverhalen binnen in *De tienduizend dingen*.

Constance en de matroos is opgezet als een Griekse tragedie waarin de spelers 'mensen van het land' zijn, en de Hollanders toeschouwers blijven. Onder de huisbedienden van een naamloos Hollands echtpaar valt de uiterst beheerste naaister Pauline op. Deze slaat om in een hartstochtelijke vrouw vol passie, woede en ten slotte redeloze wraakzucht, zodra Constance, die loopt als een 'verbannen vorstin', op het toneel verschijnt. Constance behandelt haar aanbidders even onverschillig als haar kortstondige minnaars. Geen man of vrouw geeft haar wat het nachtelijke rituele touwtrekken, de hypnotiserende dans daarbij en het opzwevende tifa-ritme met haar doet: 'Een heviger, een meer tedere minnaar zou zij op aarde wel nooit vinden.' Constance wordt echter vermoord, en daarna een matroos die door Pauline wordt gezien als haar moordenaar.

In dit verhaal gebruikt Maria Dermoût elementen uit het klassieke drama in een Molukse setting. Twee autonome Molukse vrouwen staan centraal. Het Hollandse echtpaar figureert zijdelings als het koor in een Griekse tragedie en kijkt ontzet terug op het drama. De hartstochtelijke Pauline en de hautaine Constance staan als vrouwen 'van het land' laag in de koloniale hiërarchie, maar in Dermoûts verhaal zijn het hún passies en emoties die fonkelen.

In *De tienduizend dingen* staat een prachtig verhaal over de samenwerking van een kwebbelende, zweterige witte professor en zijn Javaanse klerk, een in zichzelf opgesloten Javaanse vorstenzoon. Maar verder schiep Dermoût in haar twee romans voornamelijk koene, alleenstaande vrouwen die het leven het hoofd bieden. Constance en Pauline horen daartoe, evenals de onvervaarde vertelster Riek, zo ook de grootmoeder, Felicia, de bibi, de moordenaress uit *De sirenen*, en andere, even solitaire als onbeschroomde vrouwen in haar oeuvre.

In het laatste hoofdstuk van *De tienduizend dingen* herdenkt Felicia haar zoon op zijn sterfdag. Zij laat hem hardop zeggen wat hij haar altijd voor heeft gehouden: het is niet ja óf nee, mijn lieve moeder, het is altijd 'ja-én-nee', altijd 'het-één-het-ander'. De rechtlijnige Felicia heeft een hekel aan dit 'slotteloze gepraat': het is zus – óf – zo, geen nonsens! Zij had de bitterheid geproefd, zegt Dermoût, zij kende de pijn van binnen en van buiten, maar wist niets om die te stillen.

In Felicia's nachtelijke herdenking verschijnt een visioen dat uiteindelijk haar verdriet sust. Zij ziet de mysterieuze 'purperen Kokospalm van de Zee' voor zich, hoort de honderd dingen die in de heidense klaagzang bezongen worden bij een zojuist gestorvene: 'Naast elkaar, los van elkaar, elkaar rakende, hier en daar in elkaar vervloeiende – zonder ergens enige binding, en tegelijkertijd voor altijd met elkaar verbonden.' Voor het eerst kan zij zonder woede of haat

aan de vermoorden én hun moordenaars denken, de samenhang zien tussen iedereen en alles in haar leven, de tienduizend dingen, de ambivalenties, het 'één én het ander'. En zij, de eeuwig onrustige, vindt juist daarin eindelijk rust en evenwicht.

De tienduizend dingen is een weergaloos stuk schrijfkunst: de grondgedachte ligt in de samenhang van alle bezielde dingen en in het voorbije dat niet voorbijgaat. De samenhang zit in het narratief en werkt cyclisch door in de structuur van het boek. Zo bevatten het eerste en tweede hoofdstuk verwijzingen naar dingen die nog gaan gebeuren, verschijnen de vermoorden van alle voorgaande hoofdstukken in het laatste hoofdstuk en vormen herinneringen geen gat in het leven, maar zijn er deel van.

Om de cyclus rond te maken, neemt de ouder geworden kleindochter tot slot haar grootmoeders plaats op de tuin over. Ingenieus genoeg laat Dermoût de gepijnigde, geharde Felicia zich eerst verzetten tegen het idee van samenhang. Pas als zij zo oud is als de grootmoeder aanvaardt zij dat het immer stromende leven geen 'óf óf' is, maar goed én kwaad insluit en bestaat uit ambivalenties: het een – én – het ander, zoals haar dode zoon het haar heeft voorgezegd. Pas dan kan zij, volgens de allerlaatste zin van het boek, 'opnieuw proberen verder te leven'.

De roman is onder meer te lezen als een raadsel, een familiesage, een koloniaal boek, een spiritueel werk, een Indisch verhaal, zelfs als een *gothic novel* of misdaadroman. Ik las het boek voor het eerst als puber kort nadat wij uit Nieuw-Guinea in Nederland waren gestrand en ik nog verwilderd om mij heen keek. De mythische sfeer en uitzonderlijke vertelwijze pakten mij dadelijk in, de vele moorden verontrustten mij, en ik stond versteld van het aantal vermetele vrouwen. Het boek had mij iets te zeggen, maar ik wist niet wat en legde het weg om het na jaren weer op te pakken en sindsdien steeds te herlezen. Telkens intrigeert mij iets anders. Deze keer waren het speciaal haar vrouwelijke personages. Lang voor de activistische tweede feministische golf plaatste Dermoût tal van solitaire, autonome en onvervaarde vrouwen centraal

in haar romans.

'**De tienduizend dingen**' werd internationaal geroemd, maar raakte in Nederland in de vergetelheid. Misschien, overweegt Oek de Jong, bezit haar werk 'iets' waardoor het horden lezers afweert, en 'een handjevol' aantrekt. Een verklaring ligt mogelijk ook in de toenmalige tijdgeest. In de jaren vijftig en zestig onderhielden veel Indische migranten, net als Maria Dermoût, een affectieve relatie met hun geboorteland. Bovendien zwierven nostalgische beelden van het oude Indië in het collectieve geheugen rond. Op publiek

terrein echter leek het koloniale verleden afgesloten en als nationaal 'familiegeheim' weggestopt; een kuil om snikkend in te vallen, volgens Rudy Kousbroek. In 1969 beschuldigde oorlogsveteraan Joop Hueting Nederland publiekelijk van geweldsexcessen en oorlogsmisdaden in Indonesië. Dat markeerde een omslag in denken: Indië lag op straat en voortaan beheersten postkoloniale schaamte en schuld de discussies over het koloniale verleden.

Waarom zouden wij desondanks in deze tijd de verhalen lezen van een auteur die het koloniale verleden voelde als haar geliefde leefwereld? Een eerste reden om Dermoûts werk te lezen ligt in de uitzonderlijke schoonheid van haar oeuvre en in de meeslepende vertelstijl waarmee zij lezers een magische wereld in trekt. Maar heeft zij als 'publieke intellectueel' dan wel maatschappelijke impact of invloed op het publieke debat gehad? Neen, dat niet.

Toch is er nóg een reden om haar werk, met name *De tienduizend dingen*, ook nu te lezen. Dermoût bepleit impliciet een bepaalde (lees)houding die juist voor deze tijd urgent en noodzakelijk is. Aanvankelijk lijkt de roman goedmoedig dankzij fraaie natuurbeschrijvingen. Maar al gauw blijkt het vol te zitten met dreiging, moord, 'fenijn', gewelddadigheid en onderhuidse onrust. Ook voor velen van ons is die onheilspellende atmosfeer, dat manifeste gevoel van onraad, een hedendaags teken aan de wand. In onze tijd van oorlogsdreiging, geweldsdaeden, tegengestelde belangen en ondemocratische wereldleiders lijken er bovendien alleen opposities te bestaan: je bent voor óf tegen, goed óf fout, het ene óf het andere. Ambivalenties en nuanceringen lijken er weinig toe te doen en een oordeel is snel geveld.

Dermoûts werk haalt je over tot een bepaalde leesattitude van stilte, de tijd nemen, verbeeldingskracht. De schrijfster creëert vaak bevestigende zinnen die opeens een vraag blijken, of zinnen die zichzelf tegenspreken. Op die manier eindigen ze veelal met een soort lege ruimte die dwingt tot rust en overweging. Dermoûts vertelwijze troost je, en verleidt je, met andere woorden, om het-ene-én-het-andere te erkennen door langzaam te lezen.

Op 8 maart 2024, Internationale Vrouwendag, werd Maria Dermoût genoemd als een van de vrouwelijke schrijvers die de P.C. Hooft-prijs nooit ontving, maar wel verdiende. Tot op heden kent de prijs 73 laureaten, waarvan 13 vrouwelijke auteurs

Nr. 48 / 2025

Nu veel gelezen op groene.nl

- 1.** De chipmachines van ASML plaatsen Nederland in het brandpunt van de geopolitieke strijd tussen de VS en China
ASML en de wereldpolitiek Diederik Baazil en Cagan Koc
- 2.** Bezuinigen op de zorg? Helemaal niet nodig, zegt gezondheidseconoom Marcel Canoy
Interview: Het kan wél! Maar hoe? Margreet Fogteloo
- 3.** De Nexperia-zaak is een leerzame. China's woede is niet ons grootste probleem, onze strategische naïviteit wel
Column Buitenland Garrie van Pinxteren
- 4.** AI zal slimmer worden dan de mens – niet omdat de technologie zo briljant is, maar omdat deze ons zo achterlijk maakt
Column Economie Koen Haegens
- 5.** Over Jane Austen bestaan meer fabels dan feiten – de beste manier om haar te leren kennen is door het lezen van haar romans
Dichters & Denkers Xandra Schutte
- 6.** Rosalía's 'Lux' wordt met elke luisterbeurt gelaagder én toegankelijker
Kunst & Cultuur: Popmuziek Thomas Heerma van Voss
- 7.** Thomas Heerma van Voss: 'Sommige schrijvers kunnen alleen in hoofdletters over Literatuur praten'
21 vragen aan... Pleun Kraneveld
- 8.** De EU houdt zich doof en blind voor kinderen die Soedan ontvluchten voor geweld
De criminalisering van kinderen op de vlucht Irene van der Linde
- 9.** Het zogenaamde vredesplan van Trump voor Oekraïne kent zes grote problemen
Over vrijheid en tirannie Timothy Snyder
- 10.** Jane Austens Emma is een egoïstisch monstertje – en daarom een genot om te lezen
Dichters & Denkers Nadia de Vries

De Groene Amsterdammer
Onafhankelijk weekblad sinds 1877

Over

De Groene
Geschiedenis
Onderzoeksjournalistiek
Colofon

Contact

Service &
bezorging
Neem contact op
Adverteren
Doneren

Abonnement

Abonneren
Cadeau geven
Uw gegevens
App downloaden

Volgen

Nieuwsbrieven
Podcasts
Agenda
[f](#) [in](#) [@](#) [🦋](#) [®](#)

Meer

Filmclub
Klavers
Webwinkel
Vacatures

